

Уляна РОЙ

В ГОСТЯХ У "ЗОЛОТОГО ТЕЛЕСИКА – 2009"

Театр ляльок зачарує глядачів магією перетворень. Відбувається чудо, чудо оживлення предмета, який стає чимось схожим на людину. Предмети і ляльки набувають при тому макро- і мікрокосмічних значень та символів, що дозволяє промовляти не тільки до дітей, як це стереотипно уклалося у нашому суспільстві, а й до дорослих, зачіпаючи найрізноманітніші проблеми сьогодення.

На міжнародному фестивалі "Золотий Телесик", що всьоме проходив у Львові (19 – 22 травня 2009 р.), світ ляльок і предметів на сцені Львівського обласного театру ляльок оживляли професіонали-лялькарі з України, Білорусії, Польщі й Росії, а також студенти-випускники навчальних вишів Вроцлава, Дніпропетровська, Києва, Львова і Харкова. Фестиваль три-

вав чотири дні – і щодня відбувалося чотири-п'ять вистав, поміж якими був час для обговорення побаченого та висловлення сподівань щодо наступних вистав-учасниць фестивалю.

Розпочав фестивальний огляд Брестський театр ляльок виставою "Царівна-жаба" Д. Рижова. Щоб розповісти історію про Івана-царевича та Принцесу-жабу, режисер Д. Нуянзін використав вертепну – батлейську – скриню на колесах, яку художник Т. Нерсісян розмалувала солярними знаками в стилі "лубкового" живопису. Подібно як у вертепі, ляльки грали на двох рівнях: царські палати розташувалися на верхньому, а болото і покої Івана-царевича – на нижньому. Вистава була вирішена у жанрі народного театру мандрівних казкарів, от тільки не завадило б вертепну скриню поставити ближче до глядачів, тоді враження були б яскравішими, бо на сцені, хоча вона у львівському театрі й невелика, вертепні (тростинні) ляльки навіть з середніх рядів виглядали маленькими і не втримували уваги глядачів, на відміну від інтермедійних пісень і танців, значно жвавіших і цікавіших.

Чернівецький обласний театр ляльок показав "Повелителя снів" за сценарієм С. Новицької та Р. Неупокоева, в основі якого – біблійна історія Йосифа, проданого в рабство рідними братами. Йосиф та

"Арлекін, або слуга трьох панів" за Г. Юрковським. Режисер – Б. Азаров, художник – Р. Рєстенко. Кримський академічний обласний театр ляльок.

його брати у виставі представлені верховими ляльками, а для створення образу Повелителя режисер Р. Неупокоев використав принцип чорного кабінету (у цьому просторі завдяки галогенним лампам на сцені світяться яскраві речі: білі, салатові, червоні). Отож, створивши в чорному кабінеті на сцені візуальний ряд кольорових тканин, що їх у певні символи уклали актори в чорних плащах, з допомогою диму та гучної музики режисер і художник Т. Виходцевська хотіли представити того наймогутнішого Повелителя, який керував долями Йосифа та єгипетського народу. Проте, біла стрічка, що супроводжувала дію та реагувала наче тасьма кардіографа на голос Повелителя, і сам металічний звук голосу, викликав асоціації з машинним, запрограмованим голосом, дещо схожим на голос Зла у фільмі “П’ятий елемент”. І в усьому цьому гаморі губилася історія Йосифа, вона ставала такою маленькою, другорядною. Поєднати принцип чорного кабінету та гру верхової ляльки, так би мовити, при світлі, досить складно, і хвала театру, що він узвся за це, але, мабуть, бракує ще майстерности та вправности, щоб досягнути повного “магічного ефекту” (звичайно, потрібно зважити, що вистава гастрольна і вперше виконується в іншому, не “домашньому” приміщенні).

Маріонеток на сцену фестивалю привіз лише Кримський академічний обласний театр ляльок у виставі “Арлекін, або слуга трьох панів” за п’єсою Г. Юрковського в режисурі Б. Азарова. У блискучій комедії дель’арте головних героїв насправді було двоє – лялька-маріонетка та актор, що нею керував (О. Шило). Разом вони мали творити цільний образ Арлекіна. Та глядачі, без сумніву, уподобали “живого” героя у майстерному виконанні актора, а не його бліду копію-ляльку. Вистави театру ляльок, де живий план, пантоміма, вокальні і танцювальні номери творили значну частину дійства, набули поширення з початку 70-х років ХХ ст. під назвою вистав “третього жанру”. Звичайно, свого часу вони стали свіжим віянням у ляльковому мистецтві, проте сьогодні ми розуміємо: якщо актор у виставі переважає – то в чому тоді полягає різниця між дійствами лялькового і драматичного театру? Невже формо- та образотворчі можливості ляльки вичерпалися і без живого плану годі обійтись? На ляльковому фестивалі

хочеться бачити тріумф ляльки, який одночасно стане й тріумфом майстерности лялькаря. На жаль, окреслення “третього жанру” можна приписати майже всім виставам цього фестивалю.

Найчастіше на сцену виходили планшетні ляльки, і це свідчить про неабияку популярність цієї форми у театральних художників та режисерів. Наприклад, у виставі Волинського академічного обласного театру “Жмуточки по завулочках” Г. Остера (режисер – Б. Азаров) художник Л. Рестенко створила кольорові ляльки в стилі глиняних дутих скарбничок (найвідоміших у вигляді свинки). Своєю яскравістю та об’ємними формами вони привертали увагу, проте не мали потрібної театральности, не кажучи про те, що акторам важко було ними керувати.

Найінтерактивнішою на фестивалі виявилася вистава “Бука” М. Супоніна (переклад з російської та постава В. Підцерковного, сценографія і ляльки Р. Котерліна) Івано-Франківського академічного обласного театру ляльок ім. Марії Підгірянки. Щоб розвеселити набурмосеного зайця Буку, сценічні персонажі активно впроваджували до гри глядачів: загадували загадки, давали завдання, навіть дозволили вийти на сцену разом із Чарівником (що виявилось досить небезпечним для психіки деяких сміливців). Глядачі цілковито перебували “у виставі”. Хотілось би побажати: не пірнути з головою у надрухливість і зважати на тривалість вистави – процес перевихован-

“Царівна-жаба” Д. Риждова. Режисер – Д. Нуянзін, художник – Т. Нерсісян. Брестський театр ляльок (Білорусь).

ня доволі тривалий, проте глядачі віком від трьох до семи років, мабуть, цього ще не усвідомлюють.

Казка “Про курочку Рябу” вабить до себе митців театру ляльок так само, як Шекспір – драматичні театри: немає такого театру ляльок, де б у репертуарі не було чергового варіанту цієї справді загадкової історії. Російський державний театр ляльок з міста Набережні Челни привіз на фестиваль виставу “Загадка курочки Ряби” М. Бартенєва у режисурі С. Іваннікова. Зазвучало одвічне питання: чому слабка і маленька Мишка змогла розбити яйце, а набагато дужчі і більші Дід та Баба – ні? Відповідь шукали у зміні національності Діда та Баби: вони були то росіянами, то англійцями, то гангстерами-американцями; в кінці не обійшлося без зброї, американських боксерок та миші-переростка – дотепно, але грубо (подібне “Криве дзеркало” діти бачать на голубих екранах щотижня)...

Польський театр “Логос” з Лодзі привіз на фестиваль виставу “Сповідь у дереві” Я. Вільковського в режисурі В. Вільхельмана. Зі сцени сповідався різьбар: він скривдив свої творіння тим, що не зробив їх такими, якими вони б хотіли бути. У діалогах персонажів звучали роздуми про стосунки між Богом та людиною, про відповідальність за гріх. На жаль, дерев’яні фігури анітрохи не грали, залишаючись мертвими предметами у руках

“Жмуточки по завулочках” Г. Остера. Режисер – Б. Азаров, художник – Л. Рєстенко. Волинський академічний обласний театр ляльок.

акторів. Навіть дуже серйозна, недитяча тематика спектаклю аж ніяк не виправдовувала присутність цієї аматорської вистави у фестивалі професійних колективів. Інша річ – гостинність та дружні міжнародні мистецькі стосунки...

Вистава “Принцеса на даху” за п’єсою та в режисурі М. Логінова російського Волгоградського обласного театру ляльок залишила у душі відчуття чарівної театральної казки. Двоє акторів розповіли зі сцени повчальну історію про те, як каприз принцеси довів цілу країну до кризи, але здоровий глузд усе-таки переміг. Персонажів у виставі було близько сімнадцяти, і всі були такими колоритними та цікавими, дотепними, одне слово – театральними.

Саме такою уявляється вистава театру ляльок: світ, створений художником Е. Мініною, доповнюється новими можливостями тієї чи іншої ляльки, дівої сценографії, а живий план органічно вписується у вигадану реальність відповідними ролями, у цьому випадку – Сонця й Місяця.

Перлиною фестивалю стала вистава Закарпатського обласного театру ляльок “Недотепа із Вертепа” за п’єсою Д. Кешелі в режисурі О. Куцика (художник-

“Загадка курочки Ряби” М. Бартенєва. Режисер та художник – С. Іванніков. Російський Набережно-челнинський державний театр ляльок.

“Сповідь у дереві” Я. Вільковського. Режисер – В. Вільгельман, художник – Е. Дітріх. Театр “Логос” (м. Лодзь, Польща).

постановник – Ярослав Данилів). Ця вистава здобула уже визнання і багато нагород на інших фестивалях. Показана ж у Львові вперше, вкотре викликала захоплення, зачарувавши всіх глядачів (і дітей, і дорослих, і професійних учасників фестивалю, і звичайного глядача) високопоетичним художнім оформленням, майстерним акторським виконанням, тонко й театрално відтвореними мовними та звичаєвими особливостями закарпатців і (невід’ємно) режисерським умінням синтезувати все це у цілісну багатобарвну мистецьку картину.

Особливість львівського фестивалю в тому, що разом із професійними акторами на сцені показали своє вміння володіти лялькою студенти-лялькарі театральних шкіл із Вроцлава, Дніпропетровська, Києва, Львова та Харкова. Це було цікаво насамперед майстрам сцени, акторам та режисерам з інших міст, адже молодь через кілька років прийде в професійний театр і стане поруч із старшими на сцені. Це також стало нагодою побачити роботи студентів, а згодом, на конференції, обговорити особливості й методику виховання і навчання акторів та режисерів театру ляльок у різних навчальних закладах.

Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого показав ди-

пломну виставу 4-го курсу “Все шкереберть” Д. Бісета у режисурі М. Яремчука (художнього керівника курсу). Двоє мімів, що анімували увесь створений на сцені художником особливий світ, розповіли глядачам зворушливу історію про свинку, що хотіла літати. Затишну атмосферу на сцені створив художник Т. Торбенко такими домашніми і водночас незвичними речами, що наповнювали простір – годинники, столик, вікно, гніздо пташки, місяць, маленька сцена, де живуть поросятко та його мама ... Два міми існують собі у своєму світі, де, наприклад, у поштовій скриньці оселилась качка, а мишка надгризає місяць, немов якийсь величезний кусень сиру. Вистава за-

“Недотена із Вертена” за Д. Кешелею. Режисер – О. Куцик, художник – Я. Данилів. Закарпатський обласний театр ляльок.

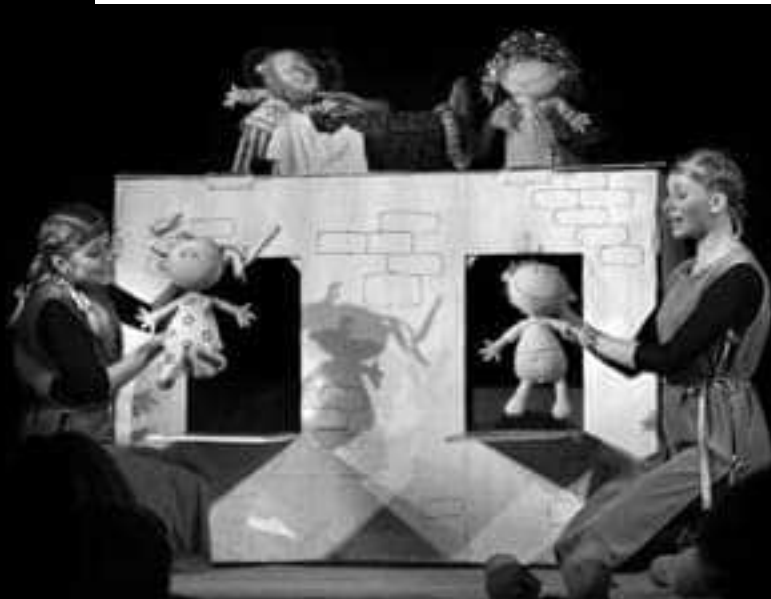

“Гуси-лебеді” О. Благіна. Вистава студентів третього курсу Харківського університету мистецтв ім. І. Котляревського (мистецький керівник курсу – С. Фесенко). Режисер – Д. Нуянзін, художник – П. Нерсіян.

лишила дуже тепле, затишне враження від створеної на сцені атмосфери та від вправної гри студентів.

Харківський університет мистецтв ім. І. Котляревського представляли студенти третього курсу (художній керівник С. Фесенко) із виставою “Гуси-лебеді” О. Благіна (режисер-постановник – Д. Нуянзін, художник – Т. Нерсіян). Щоб розповісти історію про викрадення гусьми Іванка, молодшого братика Оленки, актриси (цілковито жіночий колектив) на сцені і співали, і танцювали, активно використовуючи увесь простір сцени. Глядачі могли побачити майстерність кожної студентки, вокальні здібності, пластику руху, ансамблевість колективу тощо. Бракувало ляльок – активно присутніх на сцені було всього дві – Оленка та Іванко, яких перекидали з рук до рук. Усі інші персонажі (Піч, Яблунька, Баба Яга) – представлено живим планом, що давало змогу студенткам показати свої здібності драматичних актрис. Особливо епату-

“Все шкереберть” Д. Біссета. Вистава студентів Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого. Режисер та мистецький керівник курсу М. Яремчук, художник – Т. Торбенко.

вала глядачів (і дорослих, і малих) еротично-збаблива Яблунька a la Верка Сердючка.

Студенти-лялькарі третього курсу Львівського національного університету імені Івана Франка (мистецький керівник О. Куцик) представили свою роботу у виставі “Тарас” Б. Стельмаха (режисер – С. Брижань, художник – М. Ніколаєв). Вистава зіткана із символів, метафор, фольклорних цитат, істинно мистецьких перетворень, що є цікавими для українознавця, культуролога, фольклориста, театрознавця, а для юних глядачів, учнів середнього та старшого віку, на котрих розрахована ця робота, це ще й надзвичайно пізнавально. Вистава зі складною, майже

симфонічною партитурою пластики, голосоведення, вокалу вимагала від студентів особливої уважності та зосередженості. Проте, щоб створити узагальнюючі образи – Козака, Предків, Генія, Долі, Безталання, потрібен, крім молодечого запалу, ще й досвід (і життєвий, і професійний), а він приходить з роками. Будемо сподіватися, що такий есперимент із перенесенням вистави діючого репертуару до навчальної програми студентів став дуже важливим щаблем у їхньому фаховому зростанні.

Студенти четвертого курсу Вищої театральної школи ім. Людвіка Сольського в Кракові (Вроцлавська філія) показали дипломну виставу “Життя у шкаралупі” в режисурі І. Брашинської. Ця вистава однозначно вирізнялася серед інших студентських робіт. Випускники працювали із запрошеним режисером, викорис-

“Принцеса-стрибунка” Л. Дворського. Вистава другого курсу Дніпропетровського обласного театрально-художнього коледжу. Режисер та мистецький керівник – О. Самохвалова, художник – М. Диргильова.

ляревського книги Світлани Фесенко “Основи тренінгу і техніки актора театру ляльок”, показ театральних костюмів та майстерности макіяжу від Одеського театрально-художнього училища, показ майстер-класів режисерів-аспірантів Київського національного університету театру, кіно і телебачення імени І. Карпенка-Карого.

На завершення фестивалю відбулась науково-практична конференція “Сучасність та майбутнє лялькового театрального мистецтва”, яка стала можливістю для митців, педагогів, режисерів, аспірантів із харківського, львівського, одеського, дніпропетровського, вроцлавського навчальних закладів висловити те, що турбує усіх педагогів та творців мистецтва театру ляльок, поділитися досвідом і підтвердити необхідність спільних зустрічей. Декан факультету культури та мистецтв ЛНУ імени Івана Франка, професор Б. Козак розповів

товуючи складний матеріал – це і пісок, і розрізнені частини дитячих ляльок, і вода, і манекени, і навіть хімічна реакція сполук, що перед нами творили “свою дію”. Виставу можна назвати роздумами над оживленням і життям предметів – чим, власне, і займається сучасний європейський театр ляльок. Дійство стало підґрунтям довгих дискусій студентів-театрознавців про сутність театру ляльок і його можливості. Своєрідним висновком стало побажання студентів познайомитися ближче із поняттям “театр предмету”, щоб відкрити у собі вміння сприймати нові чи то пак інші форми.

Дніпропетровський обласний театрально-художній коледж показав виставу “Принцеса-стрибунка” Л. Дворського в перекладі С. Єфремова у виконанні студентів другого курсу (керівник та режисер – О. Самохвалова). Приємно вразила щирість гри та ставлення студентів до ляльки, а також кількісна перевага на курсі хлопців – явище доволі рідкісне на лялькарському відділенні. Оскільки це щойно другий курс, то хочеться підтримати студентів і побажати їм наполегливості в опануванні професії.

Не лише виставами був багатий фестиваль, а й зустрічами, обговореннями побаченого та майстер-класами. Зокрема, відбулися: презентація спільного видання Львівського національного університету імени І. Франка та Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Кот-

“Тарас” Б. Стельмаха. Вистава студентів третього курсу Львівського національного університету ім. І. Франка (мистецький керівник курсу – О. Куцик). Режисер – С. Брижань, художник – М. Ніколаєв.

“А де ж п’яте?” за Б. Априловим. Режисер – О. Куцик, художник – Т. Улинець. Львівський обласний театр ляльок.

про впровадження Болонської системи в навчальний процес на факультеті, про її переваги, вимоги, ще невирішені проблеми в галузі творчих спеціалізацій. Завідувач кафедри акторського мистецтва театру ляльок Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого професор Л. Попов окреслив історичну та географічну площину розвитку лялькарського мистецтва в Україні та у світі. С. Гіммельфарб з Одеського та О. Само-

хвалова з Дніпропетровського коледжів у виступах наголошували на складності виховання акторів саме в структурі училища, коледжу чи університету, важливість індивідуального підходу до кожної мистецької особистості. С. Фесенко розповіла про методологію харківської школи, де майбутнього актора-лялькаря навчають на основі використання верхової ляльки. Представники польської школи говорили про свою традиційну схему виховання акторів-лялькарів, що також дає унікальні результати: на першому курсі актори вивчають предмет як такий, і цей курс є базовим. Без опанування предмету, речі не можна братися за ляльку. Я. Грушецький, художній керівник Черкаського академічного театру ляльок, здобувач КНУТКІТ ім. І. К. Карпенка-Карого окреслив актуальні проблеми виховання лялькарів в Україні – брак школи і новітніх методик та свіжих впливів, відтік кадрів у драматичний театр тощо. Асистент-стажист КНУТКІТ ім. І. К. Карпенка-Карого Д. Драпіковський виголосив доповідь, присвячену феномену поетичної вистави на сцені театру ляльок.

У підсумку усі погодилися на тому, що подібні конференції (попередня, як зазначив Л. Попов, відбулася 20 років тому!) є вкрай необхідними для митців-лялькарів, отож потрібно проводити їх не рідше як раз на два роки, власне, як і фестиваль. Потрібно збагачуватися досвідом і ділитися як проблемами, так і здобутками, напрацюваннями, новими ідеями та шляхами втілення їх у практику.

Під час науково-практичної конференції “Сучасність та майбутнє лялькового театрального мистецтва”. Виступає О. Самохвалова (Дніпропетровськ). Велика зала факультету культури і мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка.

